

УДК 378.147:811.16341(477)

DOI: 10.2478/lccc-2024-0006

Вероніка Ярмач

**НАУКОВО-ДИДАКТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕРБІСТИКИ
АСПРАНТАМ В УКРАЇНІ**

У статті проаналізовано концепцію та науково-дидактичні параметри онлайн-викладання лінгвістичної сербістики аспірантам Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України в епоху глобалізації та цифровізації. Метою розвідки є дослідження специфіки сучасної концепції викладання майбутнім науковцям, суттєвою особливістю якої є висвітлення нового матеріалу, викладання якого не передбачено програмами українських вишів. Детально розглянуто навчально-методичне та інформаційне забезпечення спецкурсів, зокрема силабуси дисциплін, які викладаються аспірантам. У центрі уваги перебувають також характерні риси онлайн-викладання: поєднання репрезентації великого обсягу навчального матеріалу, серйозних теоретичних вимог до його рівня, інтерактивних засобів роботи зі слухачами із широкими технічними можливостями сучасних мультимедіа. Увагу приділено також співвідношенню переваг і недоліків такого типу викладання.

Ключові слова: лінгвістична сербістика, онлайн-викладання для аспірантів науково-навчальних установ, концепція онлайн-викладання, науково-дидактичні параметри онлайн викладання, переваги онлайн викладання, недоліки онлайн-викладання.

Вступ. Головною місією наукового колективу Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України є популяризація знань про мову, досліджень із галузі контрастивної граматики і стилістики української мови, зарубіжних слов'янських мов, підготовка фундаментальних лінгвістичних праць, тлумачних, перекладних та інших типів словників. У контексті зміни кренів у концепції освіти в Україні часів глобалізації й цифровізації, а також у відповідь на виклики драматичного сьогодення наукові завдання співробітників Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України збагатилися новим змістом. Зокрема, із традиційно науково-дослідної установи Інститут успішно трансформувався в науково-дослідно-навчальну

© Ярмач В., 2024

установу, в якій аспірантам запропоновано різноманітні курси лекцій із різних спеціальностей.

Актуальність вибору аналізованої тематики визначається, зокрема, значним інтересом з боку аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні до широкого кола питань сучасної лінгвістичної сербістики. Скористаємося дефініцією Л. Мудрак, яка, аналізуючи науковий інтерес українських науковців до історії, мови та літератури Сербії, визначає їхній доробок як сербістику (див.: Мудрак, 2019, с. 36). Уточнивши згадане визначення, під *лінгвістичною сербістикою* ми розумітимемо галузі лінгвістичної науки, які досліджують сербську мову і, відповідно, теорії, наукові школи, праці та лінгвістичні розвідки сербських, українських мовознавців та науковців з інших країн.

Зацікавленість молодих українських учених питаннями лінгвістичної сербістики, вочевидь, не є випадковою – насамперед з огляду на безперечну спорідненість української й сербської мов, давні традиції українсько-сербських мовних, літературних і культурних зв'язків, спільні риси українського і сербського фольклору та інших сфер багатотисячного міжкультурного співробітництва. Крім того, і Україна, і Сербія мають бурхливу історію, обидві держави (кожна по-своєму) нині долають шлях до Євросоюзу. Це підтверджують і спостереження відомого сербського літератора, дипломата, театрального режисера В. Огньєнович. Підкреслюючи, що «Пен-клуб», який об'єднує професійних письменників, поетів і журналістів, є організацією планетарного масштабу, завданням якої є встановлення зв'язків між різними культурами, письменниця зробила основний акцент на тому факті, що «українська культура в нашому (сербському. – В. Я.) середовищі, є, мабуть, найменш знайомою східноєвропейською культурою» (Огньєнович, 2014, пара. 2). До цього спостереження варто додати, що, на жаль, і сербська мова, і сербська література, і сербська культура не є достатньою мірою відомими в Україні, тож цю ситуацію необхідно всіляко корегувати.

Онлайн-викладання спеціальних лінгвістичних курсів, пов'язаних із сербістикою, для аспірантів в Україні в контексті глобалізації і цифровізації найкраще продемонструвало свої можливості ще під час пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19). На наш погляд, переваги й недоліки глобалізації як тенденції вичерпно описано й витлумачено у відомому дослідженні академіка М. Івич, присвяченому роздумам про мову часів глобалізації (англійська мова як *lingua franca* в галузі міжнародного, переважно електронного спілкування, дорогоцінні результати розумного засвоєння слів іншомовного походження, продумане співвідношення у використанні неологізмів; безперешкодний прорив лексики іншомовного походження, знищення мовної самотності (детальніше про це див.: Івић, 2007, с. 7–10; Ярмак, 2020б, с. 45–58) та в статті українського лінгвіста П. Селігея «Глобалізація і проблеми збереження мовного розмаїття» (розвиток, осучаснення мов, збагачення їх новою лексикою; стандартизація, уніфікація, гомогенізація, нівеляція самотності тощо) (див.: Селігей, 2022, с. 3–21). У своїй новій монографії «Українська мова у 2222 році» П. Селігей значно розширює межі дослідження і дає цікаві аргументовані власні футурологічні прогнози розвитку різних розвинених мов (Селігей, 2023, с. 3–21), зокрема, слов'янських, а серед них – української і сербської. У контексті технічних можливостей сучасного онлайн-викладання відкриваються широкі перспективи вивчення згаданих мов: доступ до практично необмеженого

контенту інформації у відносно комфортній ситуації, без особистих контактів викладача і слухачів; можливість застосування різноманітних методик, використання мультимедіа, демонстрації екрану, і, відповідно, візуальної репрезентації лексичного матеріалу, схем, таблиць; свобода у виборі часу проведення заняття; можливість продовжити курс, якщо аспірант їде на навчання за кордон тощо.

Теоретичне підґрунтя. Сербський лінгвіст О. Новакович, аналізуючи статус методики викладання сербської мови й дисциплін, пов'язаних із сербістикою, на початку ХХІ ст., акцентує на необхідності культурологічного підходу до викладання і стверджує: «...методика викладання сербської мови як наукова дисципліна утвердилася в середині ХХ століття, при цьому в її розвитку вимальовуються два етапи – перший, котрий супроводжувався несистематичним підходом, відповідно до якого викладачі розвивали власні методики роботи й навчали на помилках, і, другий, – набагато організованіший, ...що досяг свого найвищого розвитку через відкриття ідентичних центрів при решті кафедр, які опікувалися вивченням сербської мови...» (Новакович, 2023, с. 110; див. також: Новакович, 2021, с. 85–110).

Безперечно, на методичному рівні онлайн-лекції з галузі сербістики для майбутніх науковців мають базуватися на фундаменті вже відомих і перевічених часом загальнотеоретичних вимог, розроблених свого часу сербськими науковцями І. Мамузичем, Д. Росандичем, М. Николичем та ін. Сучасні лекції передбачають орієнтацію на наступні науково-дидактичні параметри: вони повинні засновуватися на традиційних принципах науковості; об'єктивності; доцільності; очевидності; свідомої активності; систематичності й поступовості; тяглості знань, умінь і навичок, характерних для офлайн-занять (Илић, 1998, с. 33–56). У галузі подальшої розробки й поглиблення предметів, пов'язаних із сербістикою, – контрастивного вивчення слов'янських мов, що належать до різних груп, сучасних методів викладання сербської мови, проблем сербської фразеології, питань дієслівного виду і проблем, пов'язаних з особливостями сербської акцентуації, – солідний внесок зробили: А. Пецо (див.: Ресо, 1991, с. 9–127), Л. Булаховський (див.: Ярмач, 2009, с. 239–249), В. Склярєнко, П. Пипер (Пипер, 2004, с. 280–290), Р. Бугарські (Bugarski 2005, с. 9–35), Б. Терзић (Терзић, 1994, с. 14), Б. Станкович, А. Смољска (Смољска, 2001, с. 48–99), Л. Попович (Поповић, 1994, с. 8–9; Поповић, Ярмач, 2010, с. 263–280; Попович, 2022, с. 65–8); К. Кончаревич (Кончаревич, 2004, с. 181–191), М. Вукович (Вуковић, 1985, с. 167–296), Д. Мршевич-Радович (Мршевић-Радовић, 2000, с. 139–148), Т. Лукінова (Лукінова, 2000, с. 5–300), В. Колесник (Колесник, 2017, с. 25–29); К. Тищенко (Тищенко, 2023, с. 18–43), М. Іванович (Івановић, 2020, с. 354–368; Івановић, 2022, с. 101–108), Д. Попович, А. Стефанович, Б. Васич, Т. Гаєв, В. Ярмач (Ярмач, 2018а, с. 163–172; Ярмач, 2018б, с. 91–136; 349–390; Ярмач, 2020а, с. 265–274; Ярмач, 2020б, с. 41–58) та ін.

Щодо лінгвістичних дисциплін, пов'язаних із сербською мовою (так само, як і стосовно низки інших мов колишніх республік СФРЮ), спрацьовує ще один принцип, який необхідно враховувати. Визнаючи право на існування й функціонування вельми близьких південнослов'янських мов, які належать до (тієї самої) штокавської діасистеми, і, відповідно, розглядаються як окремі мови в сучасних лінгвістичних класифікаціях, водночас треба мати на увазі й те, що одне із нагальних завдань лекцій із сербістики для майбутніх науковців в Україні вписується в контекст необхідності розвінчання

різноманітних антинаукових маніпуляцій політичного характеру довкола сербської мови. Така інтенція заснована виключно на основі наукових лінгвістичних досліджень, на ґрунті об'єктивних історичних обставин, на фактах із галузі етимології, на особливостях розвитку сербської мови в епоху глобалізації, на матеріалах так званих «ментальних мап» і т. д. (див., напр.: Ковачевић, 2003, с. 9–10). Необхідність розставити правильні акценти стосується, відповідно, й новітніх фактів з галузі історії української мови, яка практично завжди слугує незамінним компаративним фоном для ілюстрування інноваційних тенденцій розвитку сучасної сербської мови (Півторак, 2014, с. 55–64).

Свого часу, міркуючи над вибором актуальної тематики для своїх лінгвістичних праць, зокрема, про потребу реконструювати нині мертві мови, видатний український лінгвіст О. Ткаченко підкреслював, що «...сам вибір зазначених тем стимулювався значною мірою загрозливим станом української мови, який склався, ...і який, до речі, повністю ще не усунено» (Ткаченко, 2014, с. 7). Сербську мову ми, звісно, не зараховуємо до тих мов, яким загрожує небезпека зникнення, однак проблематика, пов'язана з боротьбою за підтримку сербської кирилиці і мов національних меншин на державному рівні, а також з багатьма іншими культурними ініціативами сербських офіційних установ, є близькою українським дослідникам.

Метою цієї розвідки є дослідження сучасної концепції, змісту, специфіки, переваг і недоліків онлайн-викладання курсу лінгвістичної сербістики для аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної Академії наук України у нелегкі часи повномасштабної російсько-української війни, коли Інститут мовознавства на вимогу епохи успішно трансформувався з науково-дослідної у науково-дослідно-викладацьку установу.

Методи дослідження. У процесі дослідження та викладання онлайн-курсу лінгвістичної сербістики було використано наступні методи: метод лінгвістичного спостереження; описовий та емпіричний методи; функціональний метод; порівняльно-історичний метод; метод компаративного аналізу лексичного і граматичного матеріалу сербської та інших слов'янських мов на синхронному рівні; типологічний метод. Виклики буремного сьогодення, глобалізаційні процеси й цифровізація диктують не лише необхідність аналітичного підсумовування попереднього досвіду викладання славістичних дисциплін і репрезентації сучасних теорій, а й нагальну потребу урізноманітнення й осучаснення занять за допомогою ресурсів мультимедійних технологій. У згаданому контексті чільне місце посідають різноманітні наочні презентації лексичного матеріалу, графіків, схем, демонстрація екрану тощо. Принагідно ми користувалися й іншими сучасними методиками, на яких акцентує увагу професор Л. П. Іванова у своїй змістовній монографії «Методологія лінгвістичного дослідження»: «Методик багато, новітніми серед них є методика спостереження, вичленення мовної одиниці, узагальнення одиниць у класи, компонентного аналізу, класифікації (порівняння фактів того самого порядку), кореляції (порівняння фактів різного порядку), моделювання, експерименту..., реконструкції та ін. » (Іванова, 2020, с. 11–12).

Сучасне онлайн-викладання неможливо уявити без залучення найсучасніших інтерактивних методів (виступ, обговорення, бліц-опитування, диспут, дискусія тощо) та без комбінування різних способів подання

інформації (текстової, звукової, графічної) на комп'ютері, тобто, численних ресурсів мультимедіа: аудіо, відео, методу демонстрації екрану і презентації різноманітних схем, таблиць, багатого ілюстративного матеріалу різного тематичного спрямування, елементів методу статистичних підрахунків тощо.

Результати дослідження.

1. Сучасна концепція викладання аспірантам лінгвістичних дисциплін, пов'язаних із сербською, заснована на засадах сучасних науково-дидактичних параметрів онлайн-викладання – насамперед на презентації нових знань, тобто на спеціальних курсах, які не викладаються в українських вишах і які, відповідно, не дублюють, а суттєво розширюють і поглиблюють обсяг знань молодих науковців, заповнюючи потенціальні лакуни. Згадана концепція передбачає також і достатньо глибокий компаративний аспект, адже Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні готує не лише фахівців у певній мовознавчій галузі, а й науковців широкого профілю. Онлайн-викладання для аспірантів має низку переваг над офлайн-викладанням: воно відкриває молодим науковцям доступ до практично необмеженого обсягу інформації із застосуванням новітніх інтерактивних методів і можливостей мультимедіа; можливість встановлення гнучкого графіку проведення занять; можливість використання різноманітних платформ для дистанційного навчання з метою охоплення великої аудиторії; заощадження часу та інших ресурсів, використання онлайн-ресурсів для якісної оцінки знань слухачів тощо. Зокрема, з метою підвищення рівня і якості викладання молодим науковцям Інституту мовознавства протягом декількох останніх років було значно поглиблено й розширено навчально-методичне та інформаційне забезпечення аспірантури. Увазі аспірантів пропонуються силабуси різних навчальних дисциплін (обов'язкових і за вільним вибором), зі змістом яких вони можуть попередньо ознайомитися на сайті установи.

До концепції, яка передбачає ознайомлення аспірантів з дисциплінами, дотичними до сучасного рівня філологічної компетенції, на нашу думку, доречно вписується запропонований курс *«Слов'янська лексикографія, фразеографія та пареміографія»* (заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів), самостійна робота слухачів курсу (60 год.), форма підсумкового оцінювання: іспит)¹. Цей курс належить до переліку *обов'язкових* для вивчення навчальних дисциплін. Його найважливішими завданнями є формування системних знань, умінь і навичок аспірантів у царині слов'янського словникарства, ознайомлення з основними етапами розвитку та здобутками лексикографії, фразеографії та пареміографії різних слов'янських народів, а також формування практичного вміння і навичок застосування здобутків слов'янської лексикографії у процесі своєї наукової діяльності.

Одним із головних сегментів згаданої проблематики є сербське словникарство, тож у межах запропонованого курсу аспіранти мають змогу детально ознайомитися з широким колом питань, яким з об'єктивних причин не приділяється достатньо уваги під час навчання у вищих навчальних закладах. Слухачі мають змогу отримати уявлення про дословниковий, ранній словниковий період і період розвинутої сербської лексикографії, про сербську доувківську лексикографію, історію сербських кирилических рукописних словників; лексикографію (середини XVIII ст. – початку XIX ст.). Окремі

¹ Тут і далі дивись силабуси дисциплін у Джерелах. Авторка цієї статті є викладачем або одним з викладачів кожного із силабусів. Детальний список викладачів також подано у списку джерел.

заняття присвячено «Српском Рјечнику» В. С. Караджича та першому історичному словнику сербської мови – «Рјечнику из књижевних старина српских» Дж. Даничича. Перший однотомний словник сербохорватської мови – «Речник српскохрватског књижевног језика» Л. Бакотича характеризується як спроба створення словника на основі принципів періоду розвинутої лексикографії. Окремо висвітлено історію створення «Речника савременог српскохрватског књижевног језика с језичким саветником» М. Московлевича та його роль у становленні сучасної парадигми сербської лексикографії. На особливу увагу заслуговує «Речник Матице српске» – перший проєкт академічного словника тезаурусного типу. У спецкурсі показана специфіка словника як відображення елементів міжнародної конвенції і домовленості (1967–1976 рр.). У курсі всебічно висвітлено роль «Етимолошког речника српског језика» за ред. академіка САНУ О. Ломи, концепція словника та принципи його укладання. Детально схарактеризовано «Лексикон страних речи и израра» М. Вуяклі; «Савремени лексикон страних речи и израра» Л. Мічуновича; «Фрезолошки речник српског језика» Дж. Оташевича та інші фразеологічні словники. Курси лекцій для аспірантів постійно оновлюються і доповнюються. Зокрема, з нового навчального (2024–2025) року курс «Слов'янська лексикографія, фразеографія та пареміографія» буде доповнено лекціями про сербські словники жаргонізмів, адже вони можуть стати джерелом нових цікавих досліджень. Будуть детально схарактеризовані відповідні лексикографічні джерела: «Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израра» Д. Андрича (1976 р.); «Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израра» Д. Андрича (2005 р., друге, значно доповнене видання); «Реџник savremenog beogradskog žargona» Б. Герзича і Н. Герзич (2002 р.).

2. Однією з дисциплін за вільним вибором аспіранта є курс «Сучасна українська славістика: проблеми, перспективи» (заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів); самостійна робота слухачів курсу: 60 год.; форма підсумкового оцінювання: залік). Вивчення проблем розвитку української славістики не випадково «вмонтовано» до контексту аналізу розвитку славістики у Сербії, адже важливо зосередити увагу молодих дослідників на найдзвичайно цікавому перегуку наукових ідей сербських і українських славістів, на колі досліджуваної ними проблематики та специфіці розв'язання лінгвістичних проблем. У межах згаданого курсу – насамперед у контексті особливостей історичної динаміки системи претеритальних часів дієслова і дієслівного виду в сербській та східнослов'янських літературних мовах – основний акцент зроблено на питаннях, які практично майже не розглядають у курсах славістичних дисциплін на філологічних факультетах українських вишів. Ідеться про особливості генези дієслівних форм минулого часу в сербській та східнослов'янських літературних мовах; про співвідношення сербської і східнослов'янської претеритальних парадигм; про закономірності й особливості функціонування темпоральних форм минулого часу в сербській мові з погляду кореляції її норми та узусу (на основі формальних і семантичних критеріїв, у плані синхронії та з елементами діахронічного підходу тощо). Увазі аспірантів запропоновано аналіз учення академіка О. Белича про синтаксичний індикатив, релятив і модус та аналіз сучасного стану контрастивного вивчення сербської та східнослов'янських мов. Молоді дослідники мають змогу ознайомитися з працею академіка О. Белича

«Про мову і мовний розвиток», із поглядами вченого на синтаксичні особливості дієслівних часів. Достатньо уваги приділено також перегукові теоретичних настанов О. Беліча в цій галузі із поглядами на природу дієслова О. О. Потебні. Чільне місце у змісті курсу «Сучасна українська славістика: проблеми, перспективи» посідає аналіз доробку академіка М. Івич та її внеску до сучасної славістики; лінгвістична спадщина видатного сербського лінгвіста, професора Р. Бошковича та його праця «Порівняльна граматики слов'янських мов: фонетика і словотворення»; лінгвістична діяльність академіка М. Стевановича; науковий доробок професора А. К. Смольської та інших видатних сербських і українських філологів.

3. Важливою складовою навчально-методичного й інформаційного забезпечення аспірантури при Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України є силабус курсу «Вступ до перекладознавства» (дисципліна за вільним вибором аспіранта; заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів); самостійна робота слухачів курсу: 60 год.; форма підсумкового оцінювання: залік). Згадана дисципліна доповнює раніше набуті аспірантами теоретичні і практичні знання про історію розвитку перекладу; різні види перекладу: усний (послідовний і синхронний) та письмовий переклад; про його лексичні, граматичні та прагматичні аспекти; про види перекладацьких трансформацій; основні стратегії і техніки перекладу тощо. Курс має на меті навчити аспірантів обирати згадані стратегії залежно від типу тексту, ознайомити їх зі змістом понять еквівалентності та адекватності перекладу, доместикації (одомашнення) та форенізації (очуження), генералізації і конкретизації. Особливу увагу приділено різним видам лексичної та морфологічної заміни (вилученню, додаванню тощо), а також набуттю аспірантами навичок користування галузевою та загальнонауковою термінологією. Зміст курсу суттєво поглиблюють лекції про шляхи розвитку теорії та практики перекладу в Сербії, про науковий доробок і практичну перекладацьку діяльність відомих сербських перекладачів – д. ф. н. М. Сибіновича і д. ф. н. Л. Попович. Новаторськими є й лекції про діяльність українських перекладацьких осередків (у м. Києві та в м. Львові), шкіл українського художнього перекладу, що опікуються інтерпретацією сербської художньої класики українською мовою; заняття, присвячені особистому перекладацькому досвідові викладачів курсу (В. І. Ярмак).

4. Чільне місце серед силабусів за вільним вибором аспіранта, важливих саме для підготовки сербістів, посідає й курс «Видатні представники лінгвістичної славістики ХХ–ХХІ століть» (заняття в аудиторії: 30 год. (20 год. лекцій, 10 год. семінарів); самостійна робота слухачів курсу: 60 год.; форма підсумкового оцінювання: залік). Актуальність курсу обумовлена насамперед тим, що він є надзвичайно важливим не лише для аспірантів, які спеціалізуються зі слов'янських мов, а й для майбутніх фахівців у галузі загального, порівняльно-історичного і типологічного мовознавства. Основний зміст курсу зосереджено здебільшого довкола питань, які тією чи іншою мірою стосуються сербістики, оскільки сербська мова (поряд із хорватською) належить до, вочевидь, найцікавішої групи слов'янських мов – мов «напіваористного» типу. Крім того, сербська мова, будучи однією із найрозвиненіших і багатих слов'янських мов, зберігає водночас певні унікальні архаїчні риси, які є ключем не лише до етимологічних досліджень різних шарів лексики, а й до реконструкції праслов'янської акцентологічної системи. Адже сербська літературна мова й донині у майже незмінному

вигляді зберігає праслов'янську акцентологічну систему й віддзеркалює динаміку її історичних процесів. Головна мета пропонованого курсу – формування системних знань аспірантів у галузі слов'янської лінгвістичної славістики та лексикографії, які не лише поглиблюють їхні знання й навички, здобуті у цій галузі у вишах, а й суттєво розширюють фактаж і ознайомлюють саме із працями корифеїв сербської та української лінгвістичної славістики. Кінцева мета курсу – вільна орієнтація аспірантів у лінгвістичній і лексикографічній літературі східно- і південнослов'янського ареалу.

Отже, без ознайомлення з фонетико-фонологічною, граматичною, синтаксичною і акцентологічною системою сербської мови підготовка повноцінних фахівців-мовознавців у галузі згаданих вище ділянок сучасної лінгвістичної науки не може вважатися повноцінною. Курс зосереджено довкола персоналій учених, які зробили величезний внесок до скарбниці європейської славістики. Аналізується життєвий шлях і творчий доробок видатних особистостей, діяльність яких безпосередньо пов'язана із сербістикою: академіків С. М. Кульбакіна і Л. А. Булаховського, О. Белича і М. Стевановича, професора Р. Бошковича, академіків П. Івича та М. Івич, видатних мовознавців-сербістів і славістів широкого профілю, які стояли біля витоків Міжнародного Славістичного Центру на філологічному факультеті Белградського університету (Б. Терзича, Б. Станковича), академіків І. Грицкат-Радуллович, П. Піпера, О. Ломи, професорів А. К. Смольської, Л. Попович, академіка О. С. Мельничука та видатних представників школи української славістики (О. Б. Ткаченка, В. Г. Скляренка, Г. П. Півторака, Т. Б. Лукінової та ін.). Чимало уваги в межах курсу «*Видатні представники лінгвістичної славістики ХХ–ХХІ століть*» приділено розвитку україністики в Белградському університеті та сербістики в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

У майбутньому ми ставимо собі за мету підготовку окремих курсів і силабусів, присвячених проблемам, як нині лише «вплітаються» до загального контексту тематики лекцій для аспірантів, проте цілком заслуговують на окрему увагу. Ідеться про необхідність запровадження курсів, які б охоплювали цикл цікавих для аспірантів (а, власне, й створених за їхнім вибором), лекцій та семінарів, стосовних лінгвістичної сербістики, а саме: українсько-сербських мовно-культурних зв'язків, української і сербської етнолінгвістики, порівняльної фразеології, місця сербської мови серед мов Балканського мовного союзу тощо.

На окрему увагу заслуговує і цикл лекцій для аспірантів у галузі українсько-сербської контрастивної лінгвістики. Звертаючись до найавторитетніших розвідок у галузі сучасної контрастивної лінгвістики, зауважимо, що тут привертають увагу передусім дослідження видатного українського лінгвіста К. Тищенка, присвячені питанням прадавності української мови, віддзеркаленої в мовах слов'янських народів-сусідів українців. Підсумовуючи добре відомі факти з класичних публікацій колективів українських авторів (Мельничук, 1966, с. 7–564; Ткаченко, 2008, с. 141–187 та ін.) та лінгвістів, які прагнули об'єктивності у своїх дослідженнях (В. Даля, С. Смоль-Стоцького, І. Шаровольського, Ф. Жилка, Х. Шустера-Шевця, М. Жовтобрюха, О. Прицака, В. Русанівського, Ю. Шевельова, О. Тараненка та ін.). Зокрема, К. Тищенко пропонує своєрідну «схему», у якій синтезовано й представлено розподіл 48 характерних рис української мови, спільних з іншими слов'янськими мовами. Зі спостережень

українського лінгвіста впливає, що ступінь спорідненості української і сербської мов є доволі високим, а саме, 20 загальних рис (Тищенко, 2023, с. 30–31), що відкриває цікаві мовознавчі перспективи для контрастивного вивчення згаданих мов.

У згаданому контексті чільне місце відведено також онлайн-лекціям для аспірантів про *початковий етап* теоретичного викладання української мови на філологічному факультеті Белградського університету, біля витоків якого стояв видатний фахівець у галузі славистики, професор Белградського університету – Богдан Терзич. І донині його наукові розвідки з галузі контрастивного дослідження української і сербської мов, про українські імена, про суфікси в сербській і українській мовах не втратили свого вагомого теоретичного значення. Нагадаємо, що завдяки діджиталізації і сучасним технологіям аспіранти Інституту мовознавства мають змогу не лише детально ознайомитися зі славистичними поглядами професора Б. Терзича, а й слухати інтерв'ю з ним у передачах з циклу «Гість Другої програми Радіо Белграда», у межах яких М. Євтич проводив бесіди із виданими особистостями з вражаючими науковими й професійними біографіями (Терзич, 1993, с. 153–157; Терзић, 1996, с. 101–105; Јевтић, 2006, с. 1–173).

На жаль, протягом останніх років онлайн-викладання лінгвістичних дисциплін, пов'язаних із сербістикою, неминуче набуває в Україні й іншої специфіки. До традиційно відомих недоліків онлайн-викладання (зокрема, недостатнього рівня емоційної інтеракції між лектором і слухачами, обмежень можливостей необхідного контролю з боку викладача, недостатнього рівня реалізації самоконтролю, самоорганізації тощо) в умовах повномасштабного вторгнення до України додалися й інші труднощі, які впливають на якість таких занять. Це повітряні тривоги, необхідність переривати лекції і спускатися до сховища, серйозні пошкодження об'єктів критичної інфраструктури України й, відповідно, проблеми з технічним забезпеченням занять (із можливими раптовими і тривалими відключеннями електрики, перебоями в електромережі, з періодичною неможливістю зарядити пауербанки, з не завжди якісним і швидким мобільним інтернетом, з необхідністю пошуку альтернативних методів енергетичного забезпечення занять у непростих умовах повномасштабної російсько-української війни). Проте викладачі та аспіранти Інституту поступово успішно знаходять шляхи розв'язання згаданих проблем, виходячи на новий рівень взаємодії.

5. Необхідно відзначити, що останнім часом стрімко вдосконалюються форми онлайн-співпраці не лише з аспірантами чи співробітниками наукових установ, а і з широкою науковою громадськістю України. Зокрема, у вересні 2023 р. в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні успішно стартував «Потебнянський колегіум» (див.: «Потебнянський колегіум»), який охоплює низку так званих креативних «майстерень» під керівництвом відомих науковців Інституту або ж запрошених фахівців. Попри те, що згаданий захід, на перший погляд, не має прямого стосунку до сербістики, остання, безумовно, повинна успішно вписатися до подальшої роботи цього унікального наукового проєкту. Зокрема, нині триває робота над циклом лекцій, присвячених сербській мові в колі інших слов'янських і неслов'янських мов (лектор д. ф. н. В. Ярмак). Уже підготовлено лекції (і, відповідно, силабуси навчальних дисциплін за вибором аспірантів), присвячені порівняльній характеристиці фонологічної та граматичної систем сучасних

сербської і української мов (на загальнослов'янському тлі); спільним та відмінним моментам у найголовніших тенденціях розвитку граматичних систем сербської та української мов ХХІ ст.; місцю сербської мови в контексті контактної і субстратної конвергенції мов Балканського мовного союзу, ступеню активності в сучасній сербській мові різноманітних процесів, характерних для мов Балканського мовного союзу (відносній подібності артикуляційної бази; наявності да-конструкцій; великій кількості спільних іншомовних елементів, здебільшого запозичених свого часу з грецької та турецької мов; наявності численних мовних кальок тощо).

У межах «Потебнянського колегіуму» (вересень 2023 р.) як нової форми онлайн-викладання аспіранти науковці та всі заангажовані особи мали змогу ознайомитися з унікальними новітніми лінгвістичними дослідженнями, а також дискутувати на теми, які не висвітлюються в жодному з навчальних курсів українських вишів. Ще одним моментом, який привертає увагу, є сучасна спрямованість, різноманітність тематики і презентація новітніх векторів розвитку науки про мову, так би мовити, «з рук» найкомпетентніших українських лінгвістів. Про це промовисто свідчить проблематика запропонованих лекцій: «Мовна ідеологія: соціолінгвістичний зміст концепту» (лектори: директор Інституту академік НАН України, д.ф.н., проф. Б. Ажнюк; уповноважений із захисту державної мови к.ф.н., д.філос. Т. Кремінь); «Вербальний злочин як об'єкт лінгвістичної експертизи» (лектор к.ф.н. Л. Ажнюк); лекція «Білоруська мова як маркер у Великій війні: символ ворога чи пригноблений дух?» (лектор заступник директора з наук. роботи к.ф.н. О. Скопненко); лекція «Порівняльно-історичне мовознавство: значення, принципи, проблематика» (лектор д.ф.н. В. Пономаренко); лекція «Що ми можемо і чого не можемо знати про майбутнє української мови?» (лектор д.ф.н. П. Селігей); мовознавча майстерня «Словник “Мовна політика і мовне планування: терміни й поняття”» (керівники майстерні: директор Інституту академік НАН України, д.ф.н., проф. Б. Ажнюк; зав. відділу мов України к.ф.н. О. Михальчук; к.ф.н. Л. Андрієнко; к.ф.н. О. Малаш); панельна дискусія на тему «“Англійсько-український правничий словник”. Труднощі перекладу» (головні диспутанти: директор Інституту академік НАН України д.ф.н., проф. Б. Ажнюк, к.ф.н. Г. Зимовець та ін.); Сесія «Питання – Відповідь» тощо (детальніше про це див.: URL: <https://www.inmo.org.ua/potebnianskyikolehium.html>). Про інтерес наукової громадськості до цього науково-дидактичного «ноу-хау» Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, його популярність і високий рейтинг промовисто свідчить кількість відвідувань інститутського інтернет-сторінки Інституту у Фейсбуці.

Висновки.

1. Результати проведених досліджень дають підстави зробити низку важливих висновків. Передусім зазначимо, що результати онлайн-лекцій для аспірантів вражають і свідчать про їхню високу ефективність. Загальне співвідношення переваг і недоліків навчального онлайн-процесу для аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України однозначно складається на користь його переваг. Останні відкривають солідні перспективи не лише для підготовки аспірантів, а й для продовження українсько-сербського міжкультурного співробітництва, яке має багатовікові традиції.

2. Позитивний результат великою мірою визначається адекватністю сучасної концепції онлайн-викладання аспірантам наукових дисциплін, пов'язаних із лінгвістичною сербистикою, та її відповідністю вимогам сьогодення. Викладання онлайн-курсу базується на солідних науково-теоретичних підвалинах і на традиційних принципах науковості; об'єктивності; доцільності; очевидності; свідомої активності; систематичності й поступовості; тягlosti знань, умінь і навичок, характерних для офлайн-занять. В умовах глобалізації та цифровізації існує унікальна можливість вдалого поєднання згаданого наукового підгунтя із технічними перевагами сучасної епохи. Крім того, зацентруємо ще раз на тій обставині, що курс лінгвістичної сербистики не дублює предмети, які викладають на філологічних факультетах українських вишів, а поглиблює і суттєво розширює лінгвістичні знання аспірантів у цій галузі.

3. Курс лінгвістичної сербистики для аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України містить дисципліни, без яких на можна собі уявити якісну підготовку сучасних кваліфікованих славістів широкого профілю. Ідеться про цикл лекцій, де сербистиці присвячено чимало годин, а сербську «складову» органічно вплетено до загальної концепції («Слов'янська лексикографія, фразеографія та пареміографія»; «Сучасна українська славістика: проблеми, перспективи»; «Вступ до перекладознавства», а також про дисципліни, цілком присвячені лінгвістичній сербистиці («Видатні представники лінгвістичної славістики ХХ–ХХІ століть»). Спектр тематики курсів другого типу планується розширювати і пропонувати майбутнім науковцям, котрі спеціалізуються не лише в галузі славістики, а й у галузі загального та порівняльно-історичного мовознавства.

4. Онлайн-викладання є технічно зручним і досконалим, оскільки відкриває можливість засвоєння великих обсягів інформації; використання інтерактивних методів і новітніх можливостей мультимедіа; уможливорює гнучкий розклад проведення занять; заощаджує час та інші ресурси викладачів і слухачів тощо. Попри недоліки онлайн-викладання мовознавчих дисциплін аспірантам Інституту мовознавства в умовах повномасштабної російсько-української війни, про які йшлося вище, співвідношення переваг і недоліків такого типу викладання однозначно свідчить на користь його переваг. Серед недоліків, вочевидь, варто було б відзначити іще й недостатній рівень «офіційності» онлайн-занять, однак водночас виникає (риторичне) питання, чи, власне, заняття з молодими колегами взагалі мають бути занадто офіційними, – адже сучасний навчальний процес базується на принципах взаємної поваги, цікавого наукового діалогу, рівноправної дискусії між лінгвістами різних поколінь.

Джерела

- Силабус дисципліни «Видатні представники лінгвістичної славістики ХХ–ХХІ століть». (Дисципліна за вільним вибором аспіранта. Викладач д.ф.н. В. І. Ярмак). https://drive.google.com/file/d/1u_LZ58KW3B4skgtREl_50wcHKAvm7TdR/view
- Силабус дисципліни «Вступ до перекладознавства». (Дисципліна за вільним вибором аспіранта. Викладачі: академік НАН України, д.ф.н., проф. Б. М. Ажнюк, к.ф.н. О. І. Скопненко, д.ф.н. В. П. Пономаренко, д.ф.н. В. І. Ярмак, к.ф.н. А. Л. Тараненко, м.н.с. Л. Р. Калинович). <https://drive.google.com/file/d/1s609bsJb6zxdOziCrUGAjXSNnO7M57G-/view>.

- Силабус дисципліни «Слов'янська лексикографія, фразеографія та пареміографія». (Обов'язкова для вивчення дисципліна. Викладачі: д.ф.н. В. І. Ярмак, к.ф.н. О. І. Скопненко, к.ф.н. Т. Я. Марченко, к.ф.н. Т. М. Полякова, к.ф.н. І. М. Мирошніченко, к.ф.н. О. О. Євланова).
https://drive.google.com/file/d/1SLIHQrPP10e4z_UNXcEQ9ZF4EKG9dHfA/view».
- Силабус дисципліни «Сучасна українська славистика: проблеми, перспективи» (Дисципліна за вільним вибором аспіранта. Викладачі: д.ф.н. В. І. Ярмак, к.ф.н. Т. Я. Марченко, к.ф.н. Л. І. Ніколаєнко, к.ф.н. О. В. Малаш, к.ф.н. О. О. Євланова).
<https://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81%D0%B8/%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf>.

Бібліографія

- Вуковић, М. (1985). *Народни обичаји, веровања и пословице код Срба са кратким погледом у њихову прошлост*. Београд: Књижар и антиквар.
- Иванова, Л. (2020). *Методологија лингвистическог истраживања*. Київ: Издательский дом Дмитрия Бураго.
- Ивановић, М. (2020). Селективно степеновање обележја процесуалне ситуације у српском језику у поређењу са украјинским. *Славистика*. 26/1. 354–368.
- Ивановић, М. (2022). О превођењу са сродних језика (на материјалу украјинског и српског језика). *Славистика*. XXVI/2. 101–108.
- Ивић М. (2007). Расправљања о језику у времену глобализације. *Зборник Матице српске за језик и књижевност*. 55/1. 7–10.
- Илић, П. (1998). *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси: методика наставе*. 2, прерађ. и доп. изд. Нови Сад: Змај.
- Јевтић, М. (2006). *Славистички погледи Богдана Терзића* [разговор водио] М. Јевтић. Београд: Партенон.
- Колесник, В. (2017). До питања про конвергенцију мов Балканског мовног сојузу. *Одески лінгвістични збірник*. 10. т. 2. 25–29.
- Ковачевић, М. (2003). *Српски језик и српски језици*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Кончаревић, К. (2004). Функционална стилистика у настави српског језика као страног. *Научни састанак слависта у Вукове дане. Зб. научн. радова*. 32/1. 181–191.
- Лукинова Т. (2000). *Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис)*. Київ: Наукова думка.
- Мельничук, О. С. (Ред.) (1966). *Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов*. Київ: Наук. думка.
- Мршевић-Радовић Д. (2000). Фразеологија – огледало српског народног књижевног језика. *Научни састанак слависта у Вукове дане. Реферати и саопштења*, 30/1, 139–148.
- Мудрак, М. (2019). Сучасна сербістика в Україні: проблематика та наукові центри. *Київські історичні студії : науковий журнал*, 1 (8), 36–42.
- Новаковић, А. (2021). Методика наставе српског као страног језика на почетку XXI века. *Прилози настави српског језика и књижевности*, X, 85–110.
- Новаковић, А. (2023). Потенцијална решења за побољшање квалитета онлајн универзитетске наставе из угла студената Србистике. У Ненад Благојевић,

- Никола Татар (ред.) *Учење у пандемији – сума утисака* (сс. 109–122). Ниш: Филозофски факултет.
- Огњеновић, В. (2014). Културна сарадња. Недеља украјинске књижевности у Србији. https://www.ridneslovo.co.rs/rs112/index_sr.html (дата звернення: 04.05.2024).
- Пипер, П. (2004). Украјинска и српска граматика у светлу типолошких поређења. *Славистика*, VIII, 280–290.
- Півторак, Г. (2014). *Українці: звідки ми і наша мова: дослідження, факти, документи*. Київ: ПАТ «ВІПОЛ».
- Поповић, Љ. (1994). Етнолингвистички аспекти наставе украјинског језика као страног. *XIII Конгрес Савеза славистичких друштава Југославије. Тезе и резимеи*, 8–9.
- Поповић, Љ., Јармак, В. (2010). Украјинско-српска контрастивна језичка истраживања. У Клајн Иван, Пипер Предраг (Ред.) *Контрастивна проучавања српског језика: правци и резултати* (сс. 263–280). Београд: Српска Академија наука и уметности.
- Попович, Л. (2022). Мова українців у Сербії: минуле, сучасне, майбутнє. *Славистика*. XXVI/2. 65–84.
- Потебнянський колегіум. <https://www.inmo.org.ua/potebnianskyikolehium.html> (дата звернення: 27.05.2024).
- Селігей, П. (2022). Глобалізація і проблеми збереження мовного розмаїття. *Мовознавство*. 4. 3–21.
- Селігей, П. (2023). *Українська мова у 2222 році*. Київ: Академперіодика.
- Смольская, А. (2001). *Славянские студии*. Одеса: Астропринт.
- Терзич, Б. (1993). Деякі передумови зіставного аналізу украјинської та сербохорватської мов. *Зборник Матице српске за славистику*. 43. 153–157.
- Терзић, Б. (1994). О украјинским именима. *Политика*. 6. XI. 14.
- Терзић, Б. (1996). О конфронтирању/контрастирању српског и украјинског језика. У *Зборник радова 5. симпозијума „Контрастивна језичка истраживања“* (сс. 101–105). Нови Сад: Универзитет у Новом Саду-Филозофски факултет-Друштво за примењену лингвистику Војводине.
- Тищенко, К. (2023). Прадавність украјинської мови, віддзеркалена в мовах сусідів. *Мовознавство*. 2. 18–43.
- Ткаченко, О. (Ред.) (2008). *Історична типологія слов'янських мов*. 2. Київ: Довіра.
- Ткаченко, О. (2014). *Українська мова: сьогодення й історична перспектива*. Київ: Наукова думка.
- Ярмак, В. (2009). Питання методики викладання мови й теорії перекладу в науковій спадщині академіка Л. А. Булаховського в контексті актуальних проблем сьогодення. У Паламарчук, О. Л. (Ред.) *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. Зб. наукових праць*. 10 (сс. 239–249). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
- Ярмак, В. (2018а). Реструктуризація претеритальної системи як відображення інноваційних тенденцій у сербській літературній мові. *Мова і культура*, 21. VI (195). 163–172.
- Ярмак, В. (2018б). *Семантика і прагматика темпоральності у сербському літературно-художньому дискурсі: структурні, стилістичні та компаративні аспекти*. Київ: Освіта України.
- Ярмак, В. (2020а). Ментальні мапи та історичні умови формування сучасних національних уявлень сербів про час. *Мова і культура*. 22. V (200). 265–274.
- Ярмак, В. (2020б). Особливості викладання сербської мови українським студентам в епоху глобалізації. *Language: Codification • Competence • Communication*. 2. 41–58.
- Bugarski, R. (2005). *Jezici*. Sabrana dela u 12 knjiga, knj. 9, treće, prerađ. i dop. izd. Beograd: Čigoja štampa.
- Peco, A. (1991). *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*. Beograd: Naučna knjiga.

Sources

- Sylabus dyscypliny «Slov'jansjka leksykoghracija, frazeoghracija ta paremioghracija (Obov'jazkova dlja vyvchennja dyscyplina. Vykladachi: d.f.n. V. I. Jarmak, k.f.n. O. I. Skopnenko, k.f.n. T. Ja. Marchenko, k.f.n. T. M. Poljakova, k.f.n. I. M. Myroshnichenko, k.f.n. O.O. Jevlanova).
https://drive.google.com/file/d/1SLIHQrPPI0e4z_UNXcEQ9ZF4EKG9dHfA/view.
- Sylabus dyscypliny «Suchasna ukrajinsjka slavistyka: problemy, perspektyvy» (Dyscyplina za viljnym vyborom aspiranta. Vykladachi: d.f.n. V. I. Jarmak, k.f.n. T. Ja. Marchenko, k.f.n. L. I. Nikolajenko, k.f.n. O. V. Malash, k.f.n. O.O. Jevlanova).
<https://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf> (29.04.2024).
- Sylabus dyscypliny «Vstup do perekladoznavstva». (Dyscyplina za viljnym vyborom aspiranta. Vykladachi: akademik NAN Ukrainy, d.f.n., prof. B. M. Azhnyuk, k.f.n. O. I. Skopnenko, d.f.n. V. P. Ponomarenko, d.f.n. V. I. Jarmak, k.f.n. A.L. Taranenka, m.n.s. L.R. Kalynovyč).
<https://drive.google.com/file/d/1s609bsJb6zxdOziCrUGAjXSNnO7M57G-/view>.
- Sylabus dyscypliny «Vydatni predstavnyky lynchvistyčnoji slavistyky KhKh–KhKhI stolitj». (Dyscyplina za viljnym vyborom aspiranta. Vykladach d.f.n. V.I. Jarmak).
https://drive.google.com/file/d/1u_LZ58KW3B4skgtREI_50wcHKAvM7TdR/view.

References

- Ivanova, L. (2020). *Metodologija lynchvistyčeskogho yssledovanyja*. Kyev: Yzdateljskij dom Dmytryja Buragho.
- Ivanović, M. (2020). Selektivno stepenovanje obeležja procesualne situacije i srpskom jeziku u poređenju sa ukrajinskim. *Slavistika*. 26/1. 354–368.
- Ivanović, M. (2022). O prevođenju sa srodnih jezika (na materijalu ukrajinskog i srpskog jezika). *Slavistika*. XXVI/2. 101–108.
- Ilić, P. (1998). *Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi: metodika nastave*. 2. prerađ. i dop. izd. Novi Sad, Zmaj.
- Ivić M. (2007). Raspravljaja o jeziku u vremenu globalizacije. *Zbornik Matice srpke za jezik i književnost*. 55/1. 7–10.
- Jarmak, V. (2009). Pytannja metodyky vykladannja movy j teoriji perekladu v naukovij spadshhyni akademika L. A. Bulakhovsjkogho v konteksti aktualjnykh problem sjoghodennja. In Palamarchuk, O. L. *Komparatyvni doslidzhennja slov'janskykh mov i literatur. Pam'jati akademika Leonida Bulakhovsjkogho. Zb. naukovykh pracj* 10 (pp. 239–249). Kyjiv: Vydavnycho-poligrafichnyj centr «Kyivs'kij universitet».
- Jarmak, V. (2018a). Restrukturyzacija preterytaljnoji systemy jak vidobrazhennja innovacijnykh tendencij u serbskij literaturnij movi. *Mova i kultura*. 21. VI (195). 163–172.
- Jarmak, V. (2018b). *Semantyka i praghmatyka temporalnosti u serbskomu literaturno-khudozhnjomu dyskursi: strukturni, stylistyčni ta komparatyvni aspekty*. Kyjiv: Osvita Ukrainy.
- Jarmak, V. (2020a). Mentaljni mapy ta istoryčni umovy formuvannja suchasnykh nacionaljnykh ujavlenj serbiv pro chas. *Mova i kultura*. 22. V (200). 265–274.
- Jarmak, V. (2020b). Osoblyvosti vykladannja serbskoji movy ukrajinskykh studentam v epokhu glocalizaciji. *Language: Codification • Competence • Communication*. 2. 41–58.

- Jevtić, M. (2006). *Slavistički pogledi Bogdana Terzića* [razgovor vodio] M. Jevtić. Beograd: Partenon.
- Kolesnyk, V. (2017). Do pytannja pro konverghenciju mov Balkansjkogho movnogho sojuzu. *Odeskyyj lnhvistychnyj zbirnyk*. 10. 2. 25–29.
- Končarević, K. (2004). Funkcionalna stilistika u nastavi srpskog jezika kao stranog. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane. Zb. naučn. Radova*. 32/1. 181–191.
- Kovačević, M. (2003). *Srpski jezik i srpski jezici*. Beograd, Srpska književna zadruga.
- Lukinova, T. (2000). *Chyslivnyky v slov'janskykh movakh (porivnjajlno-istorychnyj narys)*. Kyjiv: Naukova dumka.
- Meljnychuk, O. S. (Ed.) (1966). *Vstup do porivnjajlno-istorychnogho vyvchennja slov'janskykh mov*. Kyjiv: Naukova dumka.
- Mršević-Radović, D. (2000). Frazеологіја – огледало српског народног књижевног језика. *Nauchny sastanak slavysta u Vukove dane, Referati i saopštenja*. 30/1. 139–148.
- Mudrak, M. (2019). Suchasna serbistyka v Ukrajinі: problematyka ta naukovi centry. *Kyjivskji istorychni studiji*. 1 (8). 36–42.
- Novaković, A. (2021). Metodika nastave srpskog kao stranog na početku XXI veka. *Prilozi nastavi srpskog jezika i književnosti*. X. 85–110.
- Novaković, A. (2021). Potentsyjalna resheња za poboljšaње kvalyteta onlajn unyverzytetske nastave yz uhla studenata Srbystyke. U Nenad Blahojevyћ, Nykola Tatar (red.) *Ucheње u pandemyjy – summa utysaka* (ss. 109–122). Nysh: Fylozofsky fakultet.
- Ognjenović, V. (2014). Kulturna saradnja. Nedelje ukrajinski književnosti u Srbiji. https://www.ridneslovo.co.rs/rs112/index_sr.html (дата звернення: 04.05.2024).
- Pivtorak, Gh. (2014). *Ukrajinci: zvidky my i nasha mova: doslidzhennja, fakty, dokumenty*. Kyjiv: PAT «VIPOL».
- Piper, P. (2004). Ukrajinska i srpska gramatika u svetlu tipoloških poređenja. *Slavistika*. VIII. 280–290.
- Popović, Lj. (1994). Etnolingvistički aspekti nastave ukrajinskog jezika kao stranog. *XIII Kongres slavističkih društava Jugoslavije. Teze i rezimei*. 8–9.
- Popović, Lj., Jarmak, V. (2010). Ukrajinsko-srpska kontrastivna jezička istraživanja. In Klajn Yvan, Pyper Predrah (Ed.) *Kontrastivna proučavanja srpskog jezika: pravci i rezultati* (ss. 263–280). Beograd: Srpska Akademija nauka y umetnosti
- Popovych, L. (2022). Mova ukrajinciv u Srbiji: mynule, suchasne, majbutnje. *Slavystyka*. XXVI/2. 65–84.
- Potebnjanskyj koleghium. <https://www.inmo.org.ua/potebnianskyikolehium.html> (data zvernennja: 27.05.2024).
- Selighej, P. (2022). Ghlobalizacija i problemy zberezhenja movnogho rozmajittja. *Movoznavstvo*. 4. 3–21.
- Selighej, P. (2023). *Ukrajinsjka mova u 2222 roci*. Kyjiv: Akadempriodyka.
- Smoljskaja, A. (2001). *Slavjanskye studyy*. Odessa: Astroprynt.
- Terzych, B. (1993). Dejaki peredumovy zistavnogho analizu ukrajinsjkoi ta serbokhorvatsjkoi mov. *Zbornyk Matyce srpske za slavystyku*. 43. 153–157.
- Terzić, B. (1994). O ukrajinskim imenima. *Politika*. 6. XI. 14.
- Terzić, B. (1996). O konfrontiranju / kontrastiranju srpskog i ukrajinskog jezika. In *Zbornik radova 5. simpozijuma „Kontrastivna jezička istraživanja“* (pp. 101–105). Novy Sad: Unyverzytet u Novom Sadu-Fylozofsky fakultet – Drushtvo za prymeņenu lnhvystyku Vojvodyne.
- Tkachenko, O. (Ed.) (2008). *Istorychna typologhija slov'janskykh mov. 2*. Kyjiv: Vydavnyctvo «Dovira».
- Tkachenko, O. (2014). *Ukrajinsjka mova: sjoghodennja j istorychna perspektyva*. Kyjiv: Naukova dumka.
- Tyshhenko, K. (2023). Pradavnistj ukrajinsjkoi movy, viddzermalena v movakh susidiv. *Movoznavstvo*. 2. 18–43.
- Vuković, M. (1985). *Narodni običaji, verovanja i poslovice kod Srba sa kratkim pogledom u njihovu prošlost*. Beograd: Knjižar i antikvar.

Резюме

Ярмак Вероніка

**НАУКОВО-ДИДАКТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
ОНЛАЙН-ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕРБІСТИКИ
АСПІРАНТАМ В УКРАЇНІ**

Постановка проблеми. У контексті зміни концепції освіти часів глобалізації й цифровізації в Україні, а також у відповідь на виклики драматичного сьогодення наукові завдання співробітників Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України збагатилися новим змістом. Зокрема, із традиційно науково-дослідної установи Інститут успішно трансформувався в науково-дослідно-навчальну установу, в якій аспірантам пропонуються курси лекцій із різних спеціальностей. Пріоритетними стали й нові форми онлайн-викладання дисциплін аспірантам Інституту, чільне місце серед яких посідають спеціальні курси з лінгвістичної сербістики. Актуальність вибору згаданої тематики визначається, зокрема, значним інтересом з боку аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні до широкого кола питань сучасної лінгвістичної сербістики. Надійним науковим підґрунтям для викладання дисциплін, пов'язаних із лінгвістичною сербістикою, залишаються відомі й перевірені часом загальнотеоретичні вимоги, розроблених свого часу сербськими науковцями. Сучасні лекції передбачають орієнтацію на наступні науково-дидактичні параметри: вони засновуються на традиційних принципах науковості; об'єктивності; доцільності; очевидності; свідомої активності; систематичності й поступовості; тяглості знань, умінь і навичок, характерних для офлайн-занять. Суттєвою особливістю сучасного онлайн-викладання для аспірантів є поєднання серйозних теоретичних вимог до його рівня, інтерактивних засобів роботи зі слухачами із широкими технічними можливостями сучасних мультимедіа.

Мета статті. Метою цієї розвідки є дослідження сучасної концепції, змісту, специфіки, переваг і недоліків онлайн-викладання курсу лінгвістичної сербістики для аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної Академії наук України в суворі часи повномасштабної російсько-української війни.

Методи дослідження. У процесі дослідження синтезу наукового матеріалу та читання онлайн-курсу лінгвістичної сербістики було використано наступні методи: метод лінгвістичного спостереження; описовий та емпіричний методи; функціональний метод; порівняльно-історичний метод; метод компаративного аналізу лексичного і граматичного матеріалу сербської та інших слов'янських мов на синхронному рівні; типологічний метод; метод статистичних підрахунків тощо.

Основні результати дослідження. Результати проведеного дослідження онлайн-процесу викладання аспірантам Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України курсу лінгвістичної сербістики засвідчили, що сучасна концепція викладання майбутнім науковцям лінгвістичних дисциплін, пов'язаних із сербістикою, засновується на засадах сучасних науково-дидактичних параметрів онлайн-викладання – насамперед на презентації нових знань, тобто на спеціальних курсах, які не викладаються в українських вишах і які, відповідно, не дублюють, а суттєво розширюють і поглиблюють обсяг знань молодих науковців, заповнюючи потенціальні лакуни. З метою підвищення рівня і якості викладання протягом декількох останніх років було

значно поглиблено й розширено навчально-методичне та інформаційне забезпечення аспірантури. Увазі слухачів пропонуються силабуси різних навчальних дисциплін (обов'язкових і за вільним вибором). Аналіз досвіду навчального онлайн-процесу засвідчив правильність такого підходу і значний інтерес аудиторії до курсів «Слов'янська лексикографія, фразеографія та пареміографія», «Сучасна українська славістика: проблеми, перспективи», «Вступ до перекладознавства», «Видатні представники лінгвістичної славістики ХХ–ХХІ століть». Цілком успішним виявився й інститутський науковий онлайн-проект «Потебнянський колегіум», органічною і невід'ємною частиною якого мають стати і лекції з лінгвістичної сербістики.

Висновки і перспективи. Результати онлайн-лекцій для аспірантів є цілком задовільними і свідчать про їхню високу ефективність. Загальне співвідношення переваг і недоліків навчального онлайн-процесу для аспірантів Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України однозначно складається на користь його переваг. Онлайн-викладання є технічно зручним і досконалим, оскільки відкриває можливість засвоєння великих обсягів інформації; використання інтерактивних методів і новітніх можливостей мультимедіа; уможливорює гнучкий розклад проведення занять; заощаджує час та інші ресурси слухачів тощо. Проте останнім часом до традиційно відомих недоліків онлайн-викладання в умовах повномасштабного вторгнення РФ до України додалися й певні серйозні труднощі, які впливають на якість таких занять. До них слід зарахувати наступні: повітряні тривоги, необхідність переривати лекції і спускатися до сховища, серйозні пошкодження об'єктів критичної інфраструктури України й, відповідно, проблеми з технічним забезпеченням занять, із необхідністю пошуку альтернативних методів енергетичного забезпечення занять у складних умовах повномасштабної російсько-української війни. Попри згадані обставини, зазначені труднощі слід кваліфікувати як тимчасові. Загалом курс онлайн-викладання лінгвістичної сербістики для аспірантів Інституту мовознавства є вельми перспективним, оскільки він відкриває широкі можливості для продовження й динамізації багатовікового культурного співробітництва між Україною і Сербією.

Ключові слова: лінгвістична сербістика, онлайн-викладання для аспірантів науково-навчальних установ, концепція онлайн-викладання, науково-дидактичні параметри онлайн викладання, переваги онлайн викладання, недоліки онлайн-викладання.

Abstract

Yarmak Veronika

SCIENTIFIC AND DIDACTIC PARAMETERS OF TEACHING SERBIAN LINGUISTICS ONLINE TO POST-GRADUATE STUDENTS IN UKRAINE

The formulation of the problem. In the context the transforming concept of education in times of globalization and digitalization in Ukraine, as well as in response to the challenges of the dramatic realities, the research tasks of the employees of the Potebnia Institute of Linguistics at the National Academy of Sciences of Ukraine have been enriched with new content. In particular, the Institute has successfully transformed from a traditional research institution into a research and educational establishment where post-graduate students are offered a variety of lecture courses in a range of specialties. New forms of teaching various disciplines

to the graduate students online have also become a priority, where courses in linguistic Serbian studies occupy a prominent place, focusing on the Serbian language and, accordingly, theories, scientific schools, research papers and linguistic explorations by Serbian, Ukrainian scientists and researchers from other countries in the field of the Serbian language. The relevance of the research topic is determined by the significant interest displayed by the post-graduate students of the Potebnia Institute of Linguistics to the Serbian linguistics, as well as a wide range of issues studied by the modern Serbian linguistics. The well-known and time-tested overall theoretical requirements developed by Serbian scientists at the time remain a reliable scientific basis for teaching disciplines related to Serbian linguistic studies. The lectures offered at date ensure the following scientific and didactic parameters: reliance on traditional scientific principles; objectivity; expediency; obviousness; conscious activity; systematization and graduality; profound knowledge, skills, and abilities characteristic of offline classes. An essential feature of up-to-date online teaching for graduate students is the combination of solid theoretical requirements and interactive teaching methods with wide technical capabilities of modern multimedia.

The aim of the article. This investigation aims to study the modern concept, content, specifics, advantages, and disadvantages of online teaching of the Serbian Linguistic courses for post-graduate students of the Potebnia Institute of Linguistics under harsh conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war.

Research methods. The following methods were applied to research the synthesis of scientific material and analyse the online course on Serbian Linguistics: the method of linguistic observation; descriptive and empirical methods; functional method; comparative-historical method; the method of comparative analysis of lexical and grammatical material of Serbian and other Slavic languages at the synchronous level; typological method; the method of statistical calculations, etc.

The main results of the study. The research results on the online process of teaching postgraduate students of the Potebnia Institute of Linguistics majoring in Serbian Linguistic Studies demonstrated that the modern concept of teaching linguistic disciplines related to Serbian Studies to postgraduate students is based on the principles of modern scientific and didactic parameters of online teaching, primarily on the presentation of new knowledge, that is, on special courses that are not taught at Ukrainian universities and which, accordingly, do not duplicate them, but significantly expand and deepen the scope of young academics' knowledge, filling potential gaps. To increase both the level and the quality of teaching, the educational, methodological, and informational support of the post-graduate course has been significantly deepened and expanded over the past few years. The syllabi of various academic disciplines (compulsory and optional) are offered to postgraduate students. The analysis of the online educational process experience proved that the selected approach is appropriate and the audience's interest of in the courses "Slavic Lexicography, Phraseography, and Paremiography"; "Modern Ukrainian Slavic Studies: Problems, Prospects"; "Introduction to Translation Studies"; "Prominent Representatives of Linguistic Slavic Studies of the XX-XXI centuries" has been constantly increasing. The institute's online research project "Potebnian Collegium" also appears to be successful, resulting in the decision that lectures on Serbian Linguistics should become an integral part of it.

Conclusions and perspectives. The results of online lectures for graduate students are quite satisfactory and testify to their high efficiency. The overall ratio of advantages and disadvantages of the online educational process for postgraduate students of the Potebnia Institute of Linguistics at the National Academy of Sciences

of Ukraine unequivocally forms in favor of its advantages. The course includes disciplines without which any high-quality training of modern qualified Slavists of a broad profile is impossible. Online teaching is technically convenient and favorable, since it unlocks the possibility of assimilating large amounts of information at once; uses interactive methods and the latest multimedia capabilities; enables a flexible schedule; saves the students' time and other resources, etc. However, as of late, due to the traditionally known shortcomings of online teaching in the conditions of the full-scale Russian Federation invasion into Ukraine, serious difficulties have arisen, which have inadvertently affected the quality of such classes. We can mention several factors: air alarms, the need to interrupt lectures and descend to the underground shelter, serious damage to the critical infrastructure of Ukraine, and, accordingly, problems with the technical support for the online classes, the need to find alternative methods of energy support for classes in the difficult conditions of a full-scale Russian-Ukrainian war. Despite the circumstances mentioned, the specified pipelines should be qualified as a proper temporary measure. In general, the online course of Serbian linguistics teaching for postgraduate students of the Institute of Linguistics looks promising, since it unlocks multiple opportunities to continue and dynamize centuries-old cultural cooperation between Ukraine and Serbia.

Key words: Serbian Linguistic Studies, online teaching for postgraduate students of scientific-educational institutions, the concept of online teaching, scientific and didactic parameters of online teaching, advantages of online teaching, and disadvantages of online teaching.

Відомості про автора

Ярмач Вероніка, доктор філологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу слов'янських мов Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України, м. Київ (Україна), e-mail: veronikaarmak1@gmail.com

Yarmak Veronika, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Leading Researcher of the Slavic Languages Department of the O. O. Potebnya Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine), e-mail: veronikaarmak1@gmail.com

ORCID 0000-0002-5670-4440

Надійшла до редакції 03 червня 2024 року

Прийнято до друку 17 червня 2024 року